

випускників ЧНУ ім. Б. Хмельницького („Тарас Шевченко у спогадах видатних людей світу” *О. І. Буркацької*, „Вінок Кобзареві” *Л. М. Калінчевої*, „Маловідомі дослідження малярної спадщини Т. Г. Шевченка” *С. В. Дахно*, „Шевченко, як і Україна, – вічні” *Л. П. Аршинової*), а також працівники музеїв, зокрема Кам’янського державного історико-культурного заповідника („Роль О. Пушкіна в житті Т. Г. Шевченка” *І. М. Таран*, „Тарас Шевченко у творчості Петра Чайковського” *Т. П. Чунак*).

Конференція вийшла за межі Черкаського регіону, адже в ній узяли участь представники з інших регіонів України, зокрема члени Одеського товариства „Світ Паустовського” (*П. І. Башкар'юв*, *Т. А. Остапчук*, *В. Слісарчук*, *А. І. Журавська* та ін.), яке впродовж багатьох років успішно співпрацює з Клубом К. Г. Паустовського (ЧНУ ім. Б. Хмельницького), що очолює *І. З. Тарасинська* – багаторічний ініціатор та організатор подібних наукових зібрань. Новий погляд на малярську спадщину геніального поета запропоновано в доповіді „Тарас Шевченко і живопис” *Т. В. Бордюжі* – викладача Одеської державної академії будівництва та архітектури, голови Одеського товариства „Світ Паустовського”, а відомий журналіст із Севастополя *О. І. Калько* запропонував повідомлення „Святкування ювілею Т. Шевченка в Севастополі”. Одеські гості, як годиться, приїхали з оригінальними подарунками і для заповідника, і для університету.

Наукові конференції – це не лише прослуховування доповідей, а й спілкування інтелігентів-інтелектуалів, духовно близьких людей. Тож керівництво Інституту іноземних мов (найперше в особі директора *Л. В. Швидкої*) подбало, аби це спілкування проходило за щедрим, по-українському гостинним столом (у часи економічної скрути проведення конференції без усіляких оргвнесків – то не проста справа) і запам’яталося надовго. До створення невимушеної, задушевної атмосфери доклали чимало зусиль викладачі кафедри російської мови і зарубіжної літератури (завідувач проф. *А. В. Градовський*). Тож віриться, що кожен учасник повіз до рідної домівки крихту Шевченкового „єдиномислія” і „братолубія”, таких необхідних у нинішній Україні.

Одержано редакцією 16.01.2015 р.
Прийнято до публікації 02.02.2015 р.

УДК 82-1/-9

Тетяна ШЕСТОПАЛОВА

НОВА СТУДІЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МЕМУАРИСТИКИ ХХ СТОЛІТТЯ

(Рецензія на монографію: Черкашина Т. Ю. Мемуарно-автобіографічна проза ХХ століття: українська візія: [монографія] / Т. Ю. Черкашина ; [за наук. ред. О. А. Галича]. – Харків : Факт, 2014. – 380 с.

В останнє десятиліття збільшилася питома вага досліджень вітчизняної мемуарної літератури. З’явилися монографії М. Коцюбинської («Історія, оркестрована на людські голоси. Екзистенційне значення художньої документалістики для сучасної української літератури», Київ, 2008), О. Галича («Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи», Луганськ, 2001; «Документальна література та глобалізаційні процеси у світі», Луганськ, 2013; «Fiction і non fiction у літературі: проблеми теорії та історії», Луганськ, 2013); докторські дисертації Н. Колошук («Табірна проза як літературний феномен ХХ століття (на матеріалі української, російської, білоруської та польської літератур)», Луцьк, 2007), В. Єршова («Польська мемуаристична література Правобережної України доби романтизму: еволюція, проблематика, поетика», Київ, 2009), В. Пустовіт («Українська письменницька мемуаристика ХІХ століття: націєтворчий дискурс», Луганськ, 2010), М. Федунь («Поетика західноукраїнської мемуаристики першої половини ХХ століття», Київ, 2013); кандидатські дисертації Г. Маслюченко («Художні

мемуари та автобіографічна повість в українській літературі 90-х років ХХ століття», Дніпропетровськ, 2003), Т. Гажі («Українська літературна мемуаристика другої половини ХХ століття: становлення об'єктного і суб'єктного типів», Харків, 2005), А. Цяпи («Автобіографія як проекція творця та національної літературно-культурної традиції (Улас Самчук, Еліас Канетті)», Тернопіль, 2006), О. Скаріної («Особистісне і документальне в мемуарній і біографічній прозі (на матеріалі української літератури кінця ХХ ст.)», Луганськ, 2006), Н. Сопельник («Публіцистика та мемуаристика Г. Костюка: ідейні орієнтири та проблеми поетики», Луганськ, 2008), В. Родигіної («Мемуаристика Докії Гуменної: інтерпретація української ідентичності в літературі та культурі», Луганськ, 2010), автори яких з різних кутів зору розглянули спогадову спадщину українських авторів ХІХ – початку ХХІ ст.

Тетяна Черкашина обрала свій, раніше не досліджуваний науковий ракурс і звернулася до комплексного аналізу жанрової, структурної та ідейно-художньої еволюції українського мемуарно-автобіографічного письма ХХ століття.

Перевагою рецензованої студії є інтеграція в одній розвідці кількох історико-літературних і теоретичних аспектів, унаслідок чого предметом ґрунтовного аналізу стали нормалізація української термінологічної системи документального, мемуарного й мемуарно-автобіографічного письма; еволюційний шлях вітчизняної мемуарно-автобіографічної прози протягом ХІІ – початку ХХІ ст.; трансформаційні зміни ідейно-художніх домінант української мемуарно-автобіографічної прози ХХ ст.; структурні особливості вітчизняних спогадових творів минулого століття; конкретизація генологічних ознак провідних жанрів українського мемуарно-автобіографічного письма (зокрема автобіографії, автобіографічного нарису, мемуарів, автобіографічної повісті, автофікційного роману); еволюція українських мемуарно-автобіографічних жанрів, жанрових різновидів і модифікацій протягом ХХ століття.

Логічною й добре продуманою видається композиція монографії. Складники роботи взаємопов'язані між собою логікою викладу фактичного матеріалу.

У першому розділі «Мемуарно-автобіографічна проза: стан розробки теоретичних та історико-літературних питань» оглянуто засадничі праці з теорії та історії світового й українського спогадового письма. Тут здійснено фаховий аналіз літературознавчих праць не лише українських, а й зарубіжних (передусім французьких, американських, англійських, німецьких, польських, російських і білоруських) науковців: М. Коцюбинської, О. Галича, М. Федунь, Т. Гаврилів, Г. Міша, Ж. Гюсдорфа, Ф. Лежена, Дж. Олні, П.-Ж. Ікіна, Ф. Гаспаріні, Ж.-Ф. Міро, Д.-Ж. Попкіна, М. Саундерса, М. Чермінської, Н. Ніколіної, О. Болдиревої, Л. Караєвої, Т. Симонової та ін. Це дозволило Тетяні Черкашиній виробити власну концепцію співвідношення різних видів і підвидів документалістики і мемуаристики, диференціації мемуарного й автобіографічного письма, скоригувати й уточнити вітчизняну терміносистему відносно мемуарно-автобіографічної літератури, виписати історію розвитку світової й української мемуаристики та автобіографістики.

Другий розділ «Від давнини до сьогодення: ідейно-художні домінанти української спогадової літератури» має історико-літературний характер. Він вражає широтою залученого до літературознавчого аналізу фактичного матеріалу. Авторкою монографії було опрацьовано великий корпус українських мемуарно-автобіографічних творів ХІІ – початку ХХІ ст. Уперше в контексті дослідження еволюції вітчизняного спогадового письма об'єктом аналізу стали різножанрові мемуарно-автобіографічні твори давньої української літератури («Повчання» В. Мономаха, «Лист до Яна Франциска Коммендоні про самого себе» С. Оріховського (Роксолана), «Мое житіє» І. Турчиновського, «Осостевіціус сам про себе» М. Стрийковського, «Мандри» В. Григоровича-Барського та ін.); канонічні спогадові твори ХІХ ст. (автобіографії П. Куліша, М. Костомарова, М. Драгоманова, автобіографічні нариси Т. Шевченка, І. Франка, О. Кобилянської, Н. Кобринської та ін.); великий корпус досі не уведених до наукового обігу мемуарно-автобіографічних творів українських політичних, громадських, культурних діячів і літераторів перших десятиліть ХХ ст. (М. Грушевського,

Д. Багалія, Є. Чикаленка, С. Русової, Олени Пчілки, Г. Хоткевича, Остапа Вишні, В. Поліщука, М. Йогансена та ін.). Уперше об'єктом системного дослідження стала мемуарно-автобіографічна спадщина еміграційних авторів (І. Огієнка, В. Короліва-Старого, М. Струтинської, Л. Лисак-Тивонюк, В. Кубійовича, В. Барагури та ін.). Реінтерпретації було піддано вітчизняну спогадову літературу радянської доби. Уперше до літературознавчого вивчення української мемуарно-автобіографічної літератури було долучено автофікційні твори, написані наприкінці ХХ – початку ХХІ ст.

Авторка розподіляє аналізований матеріал за кількома етапами розвитку вітчизняного спогадового письма (ХІІ – ХVІІІ ст., ХІХ ст., 1900 – 1920-ті рр., 1930 – 1970-ті рр., 1980 – 1990-ті рр., 2000-ні рр.), вирізняючи в кожному провідні історико-типологічні особливості, теми, ідеї, мотиви, образи. Спостереження Тетяни Черкашиної відзначаються науковою глибиною та змістовністю, добре узгоджуються з ілюстративним матеріалом, який багатовекторно розкриває ідейно-художню еволюцію і трансформаційні зміни в текстах української мемуарно-автобіографічної прози.

Третій розділ «Українське мемуарно-автобіографічне письмо: жанри, структура, еволюція» має суто теоретичне спрямування і висвітлює історію розвитку жанрової системи вітчизняної спогадової літератури. Авторка акцентує на тому, що українська мемуарно-автобіографічна проза ХХ століття була представлена передусім жанрами автобіографії, автобіографічного нарису, мемуарів, автобіографічної повісті і автофікційного роману, кожен з яких пройшов свій еволюційний шлях розвитку, позначений поступовим ускладненням структури творів, гібридизацією жанрів, виробленням численних жанрових різновидів і модифікацій.

На прикладі найбільш репрезентативних зразків жанрів, авторка переконливо доводить, що «твори, які належать до мемуарно-автобіографічної прози, мають спільну загальну структуру побудови оповіді» (с. 218). За слушним спостереженням дослідниці, «різниця зазвичай наявна за повнотою охоплення саможиттєписної інформації; обраного об'єкта оповіді (мемуарного чи автобіографічного); і ступеня фікціоналізації» (с. 228).

У монографії докладно розглянуто основні генологічні риси кожного з виокремлених жанрів. Можливо, у дослідженні варто було б чіткіше окреслити межі між художньою автобіографією й автобіографічною повістю, однак це зробити непросто, бо доволі часто жанрові межі є рухомими. Варто відзначити, що Тетяні Черкашиній вдалося вловити визначальне в характеристиці мемуарно-автобіографічних жанрів і вибудувати струнку генологічну систему. Унаслідок цього ідеться про справді цікаве, добре аргументоване, ґрунтовне, хоча місцями й дискусійне, дослідження вітчизняної мемуарно-автобіографічної прози.

Немає сумніву, що монографія Тетяни Черкашиної значно збагачує українську літературознавчу науку й сприяє розширенню обріїв вивчення такого неординарного феномена вітчизняного письменства як мемуарно-автобіографічна проза ХХ століття. А отже, ця наукова студія обов'язково знайде свого зацікавленого читача.

Одержано редакцією	12.01.2015 р.
Прийнято до публікації	02.02.2015 р.